

Multiethnicity, Religions, and Trading Communities in Moreh Border Town, Manipur State

Aphirat Kamwang

Research Institute for Languages and Cultures of Asia
Salaya, Budhamonthon, Nakhon Pathom 73170, Thailand

*Corresponding author's e-mail: aphirat.kam@mahidol.edu

Received: May 10, 2019

Revised: February 21, 2020

Accepted: March 20, 2020

ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา และชุมชนการค้า ณ เมือง ชายแดนโมเรธ รัฐมณีปุระ

อภิรัฐ คำวัง

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย

มหาวิทยาลัยมหิดล ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170

อีเมล: aphirat.kam@mahidol.edu

บทคัดย่อ

โมเรธเป็นเมืองชายแดนของรัฐมณีปุระที่เชื่อมต่อเมียนมาและเป็น “ประตูสู่อาเซียน” ของอินเดีย โดยกลุ่มชาติพันธุ์อันหลากหลายได้ตั้งถิ่นฐานบริเวณชายแดนและพัฒนาการค้าข้ามแดนนานกึ่งศตวรรษ เรื่องดังกล่าวเป็นที่มาของการศึกษานี้ และได้เก็บข้อมูลภาคสนามด้านมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา ตลอดจนถึงติดตามความเคลื่อนไหวของชายแดนนี้ตั้งแต่ ค.ศ.2014 ผลการศึกษาแสดงถึงการสร้างชุมชน การนับถือลัทธิศาสนา การปรับตัวและการแสดงอัตลักษณ์ที่หลากหลายลักษณะ ซึ่งทำให้พื้นที่ใจกลางชายแดนกลายเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ขณะที่ตลาดชายแดนกลายมาเป็นบทบาทเป็นชุมทางสินค้า ปรับตัวตามความประสงค์และรสนิยมของลูกค้า จนเกิดเป็นพลวัตที่น่าสนใจทางการค้า กลุ่มคนภายใต้กิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกันพัฒนาการค้าไปตามยุค และรัฐบาลอินเดียพยายามจะขับเคลื่อนโดยจัดระบบชายแดนให้ก้าวหน้า

คำสำคัญ: สังคมพหุวัฒนธรรม, ชายแดน, ชายแดนอินเดียและเมียนมา

Multiethnicity, Religions, and Trading Communities in Moreh Border Town, Manipur State

Aphirat Kamwang

Research Institute for Languages and Cultures of Asia
Salaya, Budhamonthon, Nakhon Pathom 73170, Thailand
Corresponding author's e-mail: aphirat.kam@mahidol.edu

Abstract

Moreh, a town in Manipur, shares a border with Myanmar and serves as India's gateway to ASEAN. Its multicultural population, settled along the border transit routes, have been developing cross-border trade for half a century. This research focuses on these cross-border connections with data collected from fieldwork according to anthropological and sociological discipline principles to investigate the borderland situation since 2014. The findings reveal the community formations, religious practices, adaptations and a variety of expressions of identity, which make the heart of the borderland a multicultural society. The border markets have become a hub for a variety of products new to the locals, who have adapted their tastes to match the utility of new choices, and thereby revealing a fascinating dynamic to business. Groups involved in economic activities have developed trade practices that meet the demands of the period. Meanwhile, the Indian Government tries to accelerate progress by advancing borderland management.

Keywords: Multiculturalism, Borderland, India-Myanmar Border

บทนำ

อินเดียบก้ออาเซียนมีชายแดนติดต่อกันที่พื้นที่ดินระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียบก้ออาเซียนทางทิศตะวันตก คือ เมียนมา โดยอินเดียบเรียกว่า ชายแดนอินโด-เมียนมา (Indo-Myanmar Border) มีระยะทาง 1,643 กิโลเมตร ครอบคลุม 4 รัฐ คือ รัฐอรุณาจัลประเทศ รัฐนากาแลนด์ รัฐมณีปุระ และรัฐมิโซรัม (India, Ministry of Home Affairs, 2019) ส่วนเมียนมานั้น ครอบคลุม 4 รัฐและเขต คือ รัฐกะฉิ่น เขตสะกาย รัฐชิน และรัฐยะไข่ สำหรับอินเดียบมีนโยบายเปิดประตูสู่อาเซียนอย่างเป็นทางการเพียงแห่งเดียวที่เมืองโมเรย์ อำเภอดงเนาปัล (Tengnoupal) รัฐมณีปุระ ติดกับตำบลตะมุ (Tamu) เขตสะกาย ทั้งสองพื้นที่มีพัฒนาการจากการค้าข้ามแดนระดับท้องถิ่น กระทั่งรัฐบาลอินเดียบยกระดับให้เป็นชายแดนนานาชาติ สืบเนื่องจาก “นโยบายมองตะวันออก” (Look East Policy) ค.ศ.1991 และ “นโยบายปฏิบัติการตะวันออก” (Act East Policy) ค.ศ.2014

เมืองโมเรย์เป็นชายแดนที่สำคัญต่ออาเซียน โดยที่ไทยจะได้รับผลพวงจากการเร่งรัดพัฒนาของอินเดียบ โดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐาน อนาคตจะมีการสัญจรระหว่างชายแดนอินเดียบกับเมียนมา เชื่อมเส้นทางที่เมืองกาเลมโย (Kalemyo) เขตสะกาย เมืองมันตะเลย์ และไทย ขณะเดียวกันชายแดนนี้ยังมีความน่าสนใจด้านสังคมวัฒนธรรม โดยเฉพาะพื้นที่ใจกลางชายแดน เกี่ยวกับเรื่องการจัดถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์อันหลากหลาย พัฒนาการชายแดนและการค้า และเรื่องอื่นๆ ซึ่งผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้ามาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ ค.ศ. 2014 ด้วยการศึกษาข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ ทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและพบเห็นการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงมากขึ้น ดังนั้น เมื่อพัฒนาการก้าวสู่จุดเปลี่ยนที่สำคัญแล้ว จึงเล็งเห็นว่าสังคมไทยน่าจะให้ความสนใจต่อเมืองชายแดนนี้

ผลการศึกษาเกี่ยวกับการเชื่อมต่อของอินเดียบสู่เมียนมาได้มีเพิ่มมากขึ้น โดยส่วนใหญ่เน้นด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และด้านเศรษฐกิจระดับมหภาคและเฉพาะเมืองชายแดน กล่าวคือ ชายแดนเป็นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย หากจะเชื่อมต่อระหว่างกันเพื่อพัฒนาประเทศแล้ว ด้านสังคมและเศรษฐกิจเป็นประเด็นที่จะทำให้เกิดอภัยภัยไกล ความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐบาล ภาคธุรกิจ และภาค

ประชาชน (Bhatia, 2016) ผลจากนโยบายรัฐบาลอินเดีย ทำให้เกิดการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคที่ชายแดน ซึ่งอินเดียจะได้รับผลประโยชน์ในอนาคต แต่สินค้าส่งออกของอินเดียกลับไม่ใช่สิ่งที่ท้องถิ่นผลิตขึ้น (Reimeingam, 2015) จากสถิติการค้าข้ามแดน ค.ศ.1995-2017 อินเดียนำเข้าจากเมียนมา เฉลี่ยกว่า 722 ล้านดอลลาร์สหรัฐ แต่ส่งออกเฉลี่ย 301 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (Reimeingam, 2018) ดังนั้น อินเดียมีโอกาสค้าขายกับอาเซียน แต่ต้องปรับปรุงการค้าข้ามแดนให้ถูกต้องและเป็นรูปธรรม ทว่า ในอดีตรัฐบาลอินเดียกลับปฏิบัติอย่างล่าช้า (Singh, 2007)

รวมถึงรัฐมณีปุระเป็นรัฐที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ อาทิ ไทกระแซ มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีสังคมวัฒนธรรมและภาษาเป็นของตนเอง (Ketthet, 2016) สำหรับบทความนี้ต้องการศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรมและลักษณะชายแดนระหว่างอินเดียและเมียนมา ณ เมืองโมเรย์ รัฐมณีปุระ ซึ่งเป็นความเชื่อมโยงระหว่างอินเดียกับอาเซียน โดยผ่านเมียนมา และไทย ด้วยทางหลวงไตรภาคี ซึ่งไทยควรจะเรียนรู้ชายแดนอินเดียให้มากขึ้น จะมีบทบาททางการค้าในอนาคต (Kamwang, 2015) ดังนั้น พื้นที่ชายแดนอินเดียเป็นสิ่งที่อาเซียนควรจะศึกษาให้มากขึ้น เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนการเปิดประตูสู่อาเซียนของอินเดีย

บทความนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยการสำรวจและการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม-ไม่มีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์และตลาดชายแดน การสัมภาษณ์บุคคลแบบกึ่งโครงสร้างกับผู้นำกลุ่ม เจ้าหน้าที่รัฐ นักวิชาการท้องถิ่น ผู้ประกอบการรวม 20 ราย มีขอบเขตครอบคลุมเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ การตั้งถิ่นฐาน การรวมกลุ่มและการแสดงอัตลักษณ์ ลักษณะพื้นที่ชายแดน การข้ามแดน สภาพตลาดชายแดน โดยประมวลข้อมูลจาก 2 ส่วน คือ การศึกษาเอกสารและภาคสนาม ระหว่าง ค.ศ.2014-2018 โดยการศึกษาเอกสาร เป็นการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารในรัฐมณีปุระ และจากแหล่งสืบค้นทั่วไป ได้แก่ หน่วยงานราชการของอินเดีย การติดตามสถานการณ์สำคัญจากสื่อมวลชนและจากเครือข่ายบุคคลในพื้นที่

ส่วนการศึกษาภาคสนาม ได้เก็บข้อมูลในพื้นที่ชายแดนอินเดียและเมียนมา รวม 3 ครั้ง โดยการสำรวจพื้นที่ครั้งแรกเมื่อเดือนพฤษภาคม 2014 ซึ่งเป็นปีแรกที่

รัฐบาลอินเดียขับเคลื่อนนโยบายปฏิบัติการตะวันออก และครั้งที่ 2 เมื่อเดือนกรกฎาคม 2017 ซึ่งการก่อสร้างศูนย์ราชการเมืองโมเรย์ใกล้แล้วเสร็จ ส่วนครั้งที่ 3 เมื่อเดือนกันยายน 2018 ซึ่งหนังสือเดินทางของไทยสามารถใช้ข้ามแดนภาคพื้นดินที่เมืองโมเรย์ผ่านเมียนมา และศูนย์ราชการเมืองโมเรย์แห่งใหม่เปิดทำการเป็นปีแรกพร้อมระบบด่านตรวจคนเข้าเมืองรูปแบบใหม่

แนวคิดเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรม พื้นที่ชายแดน และการค้าข้ามแดน

พหุวัฒนธรรมนิยม (Multiculturalism) ในสังคมตะวันตกนั้นได้ให้ความสำคัญต่อเรื่องสิทธิมนุษยชน ตามแนวคิดเสรีนิยม ซึ่งกลุ่มชนใดๆ มีอิสระที่จะแสดงอัตลักษณ์ ภาษาและวัฒนธรรมของตน โดยเฉพาะวัฒนธรรมของชนกลุ่มรอง ทำให้บังเกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมด้วยสิทธิและความเท่าเทียมกัน ทุกหน่วยย่อยร่วมกันยอมรับอย่างเข้าใจ ที่มีใช่แบ่งแต่ละกลุ่มชนที่แตกต่างกัน (Kymlicka, 2012) ส่วนการศึกษาพหุวัฒนธรรมนิยมในแนวใหม่นั้น ให้ความสำคัญกับพลเมืองทางวัฒนธรรม ได้แก่ สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองและโอกาสทางเศรษฐกิจ เน้นสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล สร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีการรวมเข้าไว้ซึ่งความหลากหลายภายในกลุ่ม และให้ความสำคัญกับความเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานทางวัฒนธรรม โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติในชีวิตประจำวัน (Kymlicka as cited in Leepreecha, 2013) หากสังคมหนึ่งๆ ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม ศาสนาที่มีความหลากหลาย หรือเป็นสังคมพหุลักษณะ พหุวัฒนธรรม แต่ขึ้นอยู่กับสังคมนั้นจะให้การยอมรับความหลากหลายที่มีอยู่แล้วในระดับใด ซึ่งการยอมรับพหุวัฒนธรรมถือเป็นการเพิ่มพื้นที่ทางสังคมให้กลุ่มชนสามารถแสดงอัตลักษณ์ของตนเองได้อย่างหลากหลาย สั้นไหล และซับซ้อน อันเป็นการเปิดพื้นที่ทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ พื้นที่ทางความรู้ พื้นที่ของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา และพื้นที่ในด้านความมั่นคงของการดำรงชีวิต (Ganjanapan, 2012)

ส่วนพรมแดนระหว่างรัฐชาตินั้น ถูกกำหนดโดยสหพันธ์ของพลังทางเศรษฐกิจ การเมืองระดับโลกที่เชื่อมโยงมาสู่ระดับท้องถิ่น และได้รับอิทธิพลจากเศรษฐกิจนอกระบบตามแนวชายแดน ซึ่งถูกขีดแบ่งเพื่อสร้างพื้นที่ทางการเมือง ควบคุมผู้คนและสินค้าที่จะข้ามเส้นเขตแดนของรัฐ และเปิดโอกาสให้รัฐตักตวงผลประโยชน์ในรูปแบบของภาษีอากร ค่าธรรมเนียม โดยการค้าและโอกาสทางการค้าได้ทำให้ชุมชนชายแดนกลายเป็นพื้นที่พิเศษ และเมื่อตลาดและการค้าขยายตัว ก็ส่งผลให้พหุลักษณะของพื้นที่ชายแดนระหว่างรัฐชาติถูกซ้อนทับด้วยการเป็นพื้นที่การค้า ส่งผลให้ความสัมพันธ์ทางสังคมมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น การหลั่งไหลของสินค้า ผู้คน และวัฒนธรรม ข้ามพรมแดนของรัฐชาติ ผลประโยชน์หลายรูปแบบ และส่งผลต่อชุมชนและพรมแดนทางวัฒนธรรมตามแนวชายแดน ความภักดีของผู้คนตามแนวชายแดนต่อประเทศชาติอาจแปรเปลี่ยนไปตามผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ที่ทำร่วมกับคนต่างชาติพันธุ์หรือคนในชาติพันธุ์เดียวกันข้ามพรมแดนของรัฐชาติ การค้าจึงกลายมาเป็นพรมแดนที่ซ้อนทับกับพรมแดนของรัฐชาติ พรมแดนทางสังคม วัฒนธรรม อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Santasombat, 2008)

สำหรับในมิติเชิงพื้นที่และเครือข่ายทางสังคมชายแดน ได้มีการแบ่งตามภูมิทัศน์ชายแดน ประกอบด้วย (1) ใจกลางชายแดน (Border heartland) เป็นพื้นที่ริมชายแดนสองฟากฝั่ง ที่มีปฏิบัติการข้ามแดน การค้าขาย การเคลื่อนไหลไปมาของผู้คน สินค้า และวัฒนธรรมข้ามพรมแดน เป็นอาณาบริเวณที่เครือข่ายทางสังคมถูกกำหนดจากพรมแดนโดยตรง ความเป็นเมืองขยายตัวเร็ว เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่พลเมืองนักท่องเที่ยวต่างชาติมาหาซื้อของราคาถูก ผลประโยชน์ทางธุรกิจที่ซับซ้อน แปรผันไปตามสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ ทำให้องค์กรธุรกิจท้องถิ่น เช่น หอการค้า นักการเมืองท้องถิ่น เคลื่อนไหวเพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การเมืองของพื้นที่ชายแดน (2) พื้นที่รอยต่อหรือรัศมีใจกลางชายแดน (Intermediate borderland) เป็นการขยายตัวออกมาถึงหมู่บ้านที่ตั้งรกรากทำการเกษตรแต่เดิม ปัจจุบันได้พัฒนาเป็นจุดพักสินค้า แหล่งพักพิงแรงงานข้ามชาติที่รอจังหวะข้ามแดน (3) รอบนอกของชายแดน (Outer borderland) อิทธิพลของชายแดนเริ่มจางลง มี

ผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของชาวบ้านค่อนข้างน้อย อย่างไรก็ตาม พื้นที่ชายแดนมีลักษณะของพหุวัฒนธรรม มีการผสมผสานของกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายที่เป็นส่วนสำคัญของเครือข่ายการค้า และเป็นพลังสำคัญของการก่อรูปแห่งพรมแดนทางวัฒนธรรม (Santasombat, 2012)

นอกจากนี้ ชายแดนยังเป็นพื้นที่รวมของกลุ่มทางศาสนาทั้งหลาย ในทางมานุษยวิทยา ศาสนาเป็นการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างระบบต่างๆ กับกระบวนการทางสังคม โครงสร้าง และจิตวิทยา โดยศาสนาทำให้ระเบียบสังคมเป็นรูปเป็นร่าง เช่นเดียวกับที่สภาพแวดล้อม อำนาจทางการเมือง ความมั่งคั่ง พันธะหน้าที่ทางกฎหมาย ความรักใคร่ผูกพันส่วนบุคคล และทัศนคติที่มีต่อความงาม ได้กระทำต่อระเบียบของสังคม (Rabibadhana, 2008)

เมืองโมเรห์ รัฐมณีปุระ : เมืองชายแดน ชาติพันธุ์ และชุมชนการค้า

เมืองโมเรห์ รัฐมณีปุระเป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนาการพื้นที่ชายแดน การค้าข้ามแดน เส้นทางและสินค้า และมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และทางศาสนา จากการศึกษาพบว่า บทบาทและความสัมพันธ์ต่างๆ ในพื้นที่ชายแดน ดังนี้

รัฐมณีปุระ (อินเดียออกเสียง “มณีปุระ”) ได้กลายเป็นที่รู้จักกันมากขึ้นในอินเดีย สืบเนื่องมาจากวาทะของ ยวาทะลาล เนห์รู นายกรัฐมนตรีคนแรกของอินเดีย ที่เคยกล่าวไว้ว่า มณีปุระเป็น “อัญมณีแห่งอินเดีย” (Jewel of India) (Government of Manipur, 2018) ปัจจุบันเป็นรัฐ 1 ใน 8 รัฐของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเมืองอิมพาลเป็นเมืองเอกประจำรัฐและมีสถานะเป็นเมืองขนาดใหญ่ (Big Town) รัฐมีพื้นที่ 22,327 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 0.68 ของประเทศ แต่พื้นที่ร้อยละ 67 ของรัฐเป็นป่าเขา ทิศเหนือติดกับรัฐนากาแลนด์ ทิศใต้ติดกับรัฐมิโซรัม ทิศตะวันตกติดกับรัฐอัสสัม ส่วนทิศตะวันออก 5 อำเภอ ติดกับเขตสะกาย เมียนมา ระยะทาง 398 กิโลเมตร (India, Manipur Online, 2018; India, Ministry of Home Affairs, 2019)

เดิมเป็นอาณาจักรมณีปุระที่มีประวัติศาสตร์แยกจากส่วนกลางอินเดีย และมีภาษาวัฒนธรรมเป็นของตนเอง โดยภาษามณีปุรี (Manipuri) เป็นภาษาราชการประจำรัฐ

และเป็น 1 ใน 22 ภาษาราชการตามรัฐธรรมนูญอินเดีย ชาวเมเต (Meiteis) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลัก และยังมีภาษาถิ่นอีก 29 ภาษาจากกลุ่มชาติพันธุ์ย่อย โดย 5 ภาษา เป็นที่ยอมรับในระบบการศึกษาของรัฐ คือ Tangkhuls (ตังคูล), Hmars, Paites, Lushais, Thadous หรือ Kukis (กุกิ) นอกจากนี้ ยังสิ่งที่สร้างชื่อเสียงให้กับรัฐ คือ เป็นแหล่งกำเนิดกีฬาโปโลของโลก (India, Ministry of Development of North Eastern Region, 2017; Government of Manipur, 2018)

ในสมัยอาณาจักรนั้น เคยเป็นประเทศราชของเมียนมา และเคยเป็นดินแดนอาณานิคมอังกฤษ ตั้งแต่ ค.ศ.1891 เมื่ออินเดียได้รับเอกราช วันที่ 15 สิงหาคม 1947 แล้ว ต่อมาได้ผนวกเป็นส่วนหนึ่งของอินเดีย วันที่ 15 ตุลาคม 1949 ระยะแรกมีสถานะ Princely State กระทั่งวันที่ 21 มกราคม 1972 สถาปนาเป็นรัฐ (State) ขณะนั้นเป็น 1 ใน 3 รัฐของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ¹ ปัจจุบันในระบบรัฐสภาอินเดีย รัฐนี้มีสมาชิกสภาล่าง 2 ที่นั่ง สภาสูง 60 ที่นั่ง ซึ่งกำหนดจากกลุ่มชาติพันธุ์ 20 ที่นั่ง และวรรณะ 1 ที่นั่ง (Government of Manipur, 2018)

นอกจากนี้ ยังเป็นรัฐหนึ่งที่มีระบบสภาท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญ สำหรับพื้นที่สูงและกลุ่มชาติพันธุ์ คือ Autonomous District Council (ADC) ครอบคลุม 6 พื้นที่ จัดตั้งเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 1972 และเลือกตั้งครั้งแรก ค.ศ.1973 มีหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการ การพัฒนา การส่งเสริมด้านต่างๆ เช่น ที่ดิน สาธารณูปโภค การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม เกษตรกรรม อุตสาหกรรมในครัวเรือน เป็นต้น (India, Ministry of Development of North Eastern Region, 2017) ในการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น วันที่ 9 ธันวาคม 2016 รัฐบาลรัฐมณีปุระแบ่งเขตการปกครองใหม่ จาก 9 อำเภอ เป็น 16 อำเภอ เมืองโมเรย์ซึ่งเป็นเมืองขนาดเล็ก (Small Town) อยู่ในอำเภอ

¹ 3 รัฐ ประกอบด้วย รัฐอัสสัม รัฐมณีปุระ รัฐตรีปุระ ต่อมาได้แบ่งเขตการปกครองรัฐใหม่ เพิ่ม 4 รัฐ คือ รัฐอรุณาจัลประเทศ รัฐเมฆาลัย รัฐมิโซรัม รวม 7 รัฐ หรือเรียกว่า Seven Sisters กระทั่ง ค.ศ.2012 ได้ผนวกรัฐสิกขิมเพิ่ม รวม 8 รัฐ

เตงเนาปีล (India, Census Population, 2015) จากเดิมเคยอยู่ในอำเภอจันเดล (Chandel)

การเข้าถึงพื้นที่ รัฐมณีปุระอยู่ห่างจากศูนย์กลางที่เมืองโกลกัตตา รัฐเบงกอล ตะวันตก ราว 1,500 กิโลเมตร ตามแนวเทือกหิมาลัย โดยต้องอ้อมจุดคอไก่อที่ทางตอนเหนือของรัฐเบงกอลตะวันตก และรัฐอัสสัม ส่วนในปัจจุบันกำลังสร้างเส้นทางรถไฟเชื่อมรัฐมณีปุระ แต่กระนั้น การเดินทางด้วยเครื่องบินยังคงเป็นที่สะดวก รวดเร็ว

ระหว่างเมืองอิมฟาลและเมืองโมเรย์มีระยะทาง 110 กิโลเมตร เป็นเส้นทางภูเขา ใช้เวลาเดินทางราวครึ่งวัน ตั้งแต่ ค.ศ.2018 มีบริการเฮลิคอปเตอร์โดยสาร 2 เส้นทาง คือ (1) ระหว่างเมืองอิมฟาลกับเมืองโมเรย์ (2) ระหว่างเมืองอิมฟาล รัฐมณีปุระ กับเมืองจิริบาม (Jiribam) รัฐอัสสัม (Imphal Free Press, 2018)

เนื่องจากรัฐมณีปุระเป็นพื้นที่ “Restricted Area” ดังนั้น ผู้ที่ไม่ใช่มีถิ่นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือต้องลงทะเบียน “Inner Line Permits” ส่วนชาวต่างประเทศต้องลงทะเบียนเฉพาะ แม้จะผ่านการตรวจคนเข้าเมืองที่สนามบินหลักเมืองโกลกัตตาแล้วก็ตาม ขณะที่การเข้าออกเมืองโมเรย์ยังต้องรายงานตัวต่อด่านตรวจระหว่างทาง

ภาพรวมเศรษฐกิจของรัฐมณีปุระ ภาคเกษตรกรรมเป็นพื้นฐานของรัฐชนบท ทั้งพื้นที่ราบและเนินเขาเน้นการทำนาปลูกข้าวแบบดั้งเดิมและไร่สวนผลไม้ นอกจากนี้ยังมีการเก็บของป่า โดยเฉพาะหน่อไม้ มีการนำมาแปรรูปเป็นอาหารประจำถิ่น เช่นเดียวกับการประมงน้ำจืด มีการนำปลามาแปรรูปเป็นอาหาร แต่รัฐนี้มีได้พึ่งพิงภาคอุตสาหกรรมมากนัก และมีใช้ฐานการผลิตสินค้าหรือแหล่งโรงงาน กิจกรรมทางอุตสาหกรรมเป็นขนาดเล็ก ที่มีจุดเด่นเรื่องการทอผ้าและช่างฝีมือในครัวเรือน (Ediga, 2015) ขณะที่สินค้าอุปโภคบริโภคต้องนำเข้ามาจากรัฐอื่นๆ จากแหล่งผลิตสำคัญทั่วอินเดีย ทำให้ต้องขนส่งด้วยระยะทางไกล มีต้นทุนสูง

ด้านการท่องเที่ยว ปัจจุบันมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในอินเดียมากขึ้น แต่ด้วยข้อจำกัดของเส้นทาง หน่วยงานท้องถิ่นชี้ว่าเป็นจุดอ่อนของการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการที่ยังไม่สามารถจะดำเนินการเรื่องการตรวจคนเข้าเมือง

นานาชาติที่เมืองโมเรอ์ได้ จึงไม่เอื้ออำนวยให้อาเซียนเดินทางเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียทางภาคพื้นดิน และยังไม่สามารถที่จะสร้างความปลอดภัยภายในรัฐได้อย่างเต็มที่ ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาอีกหลายด้าน (Department of Tourism, Manipur, 2017)

ด้านตลาดชายแดน ทั้งเมืองโมเรอ์ของอินเดียและตำบลตะมุของเมียนมาต่างก็เป็นชุมทางสินค้าจากทั่วทุกสารทิศ โดยเฉพาะชายแดนของรัฐมณีปุระเป็นทางผ่านหลักของสินค้าอินเดียสู่เมียนมา และสินค้านานาชาติเข้าสู่อินเดีย ทำให้พื้นที่ชายแดนมีบทบาทเป็นโกดัง ซึ่งการค้าข้ามแดนมีพัฒนาการมาจากกลุ่มพ่อค้าท้องถิ่น แต่ปัจจุบันยังไม่มีตลาดกลางอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตาม การค้าข้ามแดนเส้นทางนี้มีแนวโน้มที่จะเติบโตต่อไป

พัฒนาการของพื้นที่ชายแดนและการค้าข้ามแดนที่เมืองโมเรอ์ สามารถแบ่งเป็น 2 ช่วงหลัก ดังนี้

ช่วงที่ 1 ในช่วงสี่ทศวรรษแรก โดยนับจาก ค.ศ.1949 ปีที่อาณาจักรมณีปุระผนวกเข้าประเทศอินเดีย จนถึงช่วงก่อนการประกาศนโยบายพัฒนาชายแดนของรัฐบาลอินเดียในทศวรรษ 1990 โดยช่วงนี้ทำให้ชายแดนอินเดียบกับเมียนมาที่รัฐมณีปุระมีความชัดเจน และพื้นที่ชายแดนเป็นอำนาจของรัฐบาลอินเดีย แต่กลุ่มชาติพันธุ์ของทั้งสองประเทศยังคงข้ามแดนได้ตามปกติ ส่วนพัฒนาการสำคัญอยู่ในช่วงทศวรรษ 1960-1970 เป็นช่วงที่การค้าข้ามแดนขยายตัวและเริ่มจะเป็นศูนย์กลางทางการค้าระหว่างอินเดียและเมียนมา (Inaocha, as cited in Roy, 2012)

ช่วงที่ 2 ตั้งแต่การประกาศนโยบายต่างๆ ของรัฐบาลอินเดีย ค.ศ.1991 ถึงปัจจุบัน แบ่งเป็น 2 ช่วงย่อย คือ

ในช่วง “นโยบายมองตะวันออก” ค.ศ.1991 โดยเมื่อวันที่ 21 มกราคม 1994 รัฐบาลอินเดียและรัฐบาลเมียนมามีข้อตกลงร่วมกันเรื่องการค้าข้ามแดน และวันที่ 12 เมษายน 1995 ได้เปิดการค้าข้ามแดน 2 แห่ง คือ ระหว่างด่านโมเรอ์ รัฐมณีปุระ กับด่านตะมุ เขตสะกาย และระหว่างด่านโซวคาธาร์ (Zokhawthar) รัฐมิโซรัม กับด่านริอ์

คาร์วาร์ (Rihkhawdar) รัฐชิน ซึ่งในช่วงเริ่มต้นได้กำหนดสินค้า 40 รายการ หักภาษี ร้อยละ 5 (India, Ministry of Development of North Eastern Region, 2011) ต่อมา ค.ศ.2004 รัฐบาลอินเดียได้เริ่มจัดกิจกรรมแรลลี่อินเดีย-อาเซียน เพื่อแสดง เส้นทางหลวงไตรภาคี อินเดีย-เมียนมา-ไทย เป็นการเชื่อมต่อจากอินเดียสู่เมียนมา และการเชื่อมต่อภายในอินเดีย (ASEAN, 2012)

ในช่วง “นโยบายปฏิบัติการตะวันออก” ค.ศ.2014 เมื่ออินเดียเปลี่ยนพรรค บริหารประเทศใหม่แล้ว จึงได้ขับเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์และส่งผลดีต่อการพัฒนาพื้นที่ ชายแดนเมืองโมเร่ ผลสำเร็จที่เด่นชัด คือ วันที่ 8 สิงหาคม 2018 ทั้งสองประเทศเริ่ม ใช้ระบบการตรวจคนเข้าเมือง เฉพาะด่านโมเร่ ใช้ระบบ Integrated Check Post (ICP) และวันที่ 4 มกราคม 2019 นายกรัฐมนตรีอินเดีย นาเรนดรา โมดี (Narendra Modi) เป็นประธานในพิธีเปิดศูนย์ราชการ ถือเป็นความเคลื่อนไหวเชิงบวกในทุกระดับ แต่ในระดับนานาชาติ ยังต้องรอให้อินเดียพัฒนาพื้นที่ชายแดนและระบบต่างๆ ก่อนที่ จะอนุญาตให้นานาชาติสามารถข้ามแดนได้ในอนาคต

พื้นที่ใจกลางชายแดน ประตูดุชายแดนถือเป็นบริเวณจุดเริ่มต้นของพื้นที่ใจ กลางชายแดน และเมืองโมเร่เป็นพื้นที่แห่งการข้ามแดนของชาวท้องถิ่นและสินค้า โดยกำหนดไว้ 2 ประตู ซึ่งอยู่ห่างกันประมาณ 2 กิโลเมตร ทั้งสองพื้นที่นี้มีความ แตกต่างกันทั้งสภาพแวดล้อมและความเคลื่อนไหวต่างๆ ดังนี้

ประตูที่ 1 ตั้งอยู่รอบนอกของเมือง เป็นชายแดนตามธรรมชาติที่กั้นด้วยแม่น้ำ มินาร์ (Minar) และเชื่อมด้วยสะพานเหล็ก มีจุดเด่นจากการทา 2 สี เพื่อแบ่งจุด กึ่งกลาง ทางอินเดียเรียกว่า สะพานชายแดน (Border Bridge) ทาสีขาว ส่วนเมียนมา เรียกว่า ประตูสะพานเหล็ก (Iron Bridge Gate) ทาสีเหลือง โดยเชื่อมต่อด้วยถนน มิตรภาพอินเดีย-เมียนมา (India-Myanmar Friendship Road) ดูแลโดย Border Roads Organisation (BRO)

ภาพที่ 1 แสดงประตูที่ 1 สะพานเหล็ก (ภาพถ่ายของผู้ศึกษา ค.ศ.2018)

ภาพที่ 2 แสดงด่าน ICP อินเดีย เริ่ม ค.ศ.2018 (ภาพถ่ายของผู้ศึกษา ค.ศ.2018)

ภาพที่ 3 แสดงด่าน ตม. เมียนมา เริ่ม ค.ศ.2018 (ภาพถ่ายของผู้ศึกษา ค.ศ.2018)

ปัจจุบันบริเวณนี้มีใช้แหล่งชุมชนและตลาด แต่กำลังพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับอนาคต ส่วนสิ่งที่ดำเนินการแล้วเสร็จช่วง ค.ศ.2018-2019 คือ การเปิดศูนย์ราชการที่บริเวณประตูที่ 1 (ย้ายจากประตูที่ 2) และการเปิดด่านระบบ ICP ส่วนในอนาคตจะดำเนินการสร้างเมือง Smart City และถนนรอบเมือง (By-Pass Road)

ประตูที่ 2 เป็นใจกลางชายแดนและเป็นที่ตั้งของตลาดชายแดน อยู่ห่างจากตลาดนัมกะโลงของเมียนมา ประมาณ 5 กิโลเมตร บริเวณนี้เป็นที่ราบและเชื่อมต่อด้วยถนนอินโด-เมียนมา (Indo-Myanmar Road)² แต่ระหว่างประตูชายแดนของทั้งสองประเทศเป็นพื้นที่ No Man's Land ซึ่งกระยะได้ไม่เกิน 10 เมตร จากการเดินสำรวจของผู้ศึกษาพร้อมกับผู้นำชุมชนและชาวเมเต 2 ครั้ง ค.ศ.2014 และ 2017

ตลาดชายแดนแบ่งเป็นหลายส่วนและหลายลักษณะ ผู้ศึกษาพิจารณาจากระยะทางที่ออกมาจากประตูที่ 2 ตามถนนอินโด-เมียนมา โดยสองฝั่งของถนนเป็นประเภทอาคารพาณิชย์ อาคารสำนักงาน โรงแรมที่พักขนาดเล็ก สำหรับร้านค้า ต้อง

²National Highway 102 (NH 102 หรือ NH 39) เริ่มจากเมืองอิมฟาลสู่เมืองโมเรย์

ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ได้แก่ หลังเวลาที่กำหนดต้องปิดร้านและปิดไฟ ต้องไม่มีคนอยู่ภายใน

ระยะที่ 1 บริเวณตัวประตูและด้านตรวจ และภายในระยะประมาณ 100 เมตร ซึ่งผู้ศึกษาพิจารณาว่า เป็นเขตชั้นใน ทหารประจำการณี่จะเรียกตรวจผู้ที่เดินเข้าออกตามช่องทางเดินที่บังคับไว้ อาคารพาณิชย์ติดป้ายแสดงที่ตั้ง “โมเรย์ ประตูที่ 2” (Moreh Gate No.2) ส่วนฝั่งตรงกันข้ามหรือฝั่งเมียนมา ตลาดเป็นคูหาชั้นเดียวชั่วคราว ตามริมทางเดินมีกลุ่มแม่ค้าขายของป่าและพืชผัก สำหรับผู้ศึกษานั้น ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดในบริเวณดังกล่าว คือ เดินตลาดได้ในระยะทางที่สั้นๆ งดถ่ายภาพ งดสนทนา เก็บสิ่งของไว้ในกระเป๋า ในมือห้ามถือสิ่งของ

ระยะที่ 2 ช่วงประมาณ 200-500 เมตร ถือเป็นเขตชั้นใน จากข้อมูลภาคสนาม 3 ครั้ง พบว่า ค.ศ.2014 เป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการต่างๆ ต่อมา ค.ศ.2017 สำนักงานเตรียมย้ายไปศูนย์ราชการแห่งใหม่ (ประตูที่ 1) และ ค.ศ.2018 ศูนย์ราชการแห่งใหม่เปิดทำการ ขณะเดียวกัน อาคารพาณิชย์แสดงที่ตั้ง “โมเรย์ ประตูที่ 2” นอกจากนี้ ตามตรอกซอยยังมีอาคารพาณิชย์ โกดัง ตลอดจนเป็นที่ตั้งชุมชนและศาสนสถานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และสถานศึกษาขนาดเล็ก สำหรับผู้ศึกษานั้น สามารถเดินอย่างอิสระ ซื้อของและสนทนาในร้านค้าได้

ระยะที่ 3 ช่วงประมาณ 500 เมตร แต่ไม่เกิน 2 กิโลเมตร ถือเป็นเขตชั้นกลาง ทั้งระยะห่างจากประตูชายแดนแล้ว อาคารพาณิชย์แสดงที่ตั้ง “โมเรย์ บาซาร์” (Moreh Bazar) หรือตลาดโมเรย์ ส่วนอื่นๆ ก็คล้ายกัน

จากพื้นที่ทั้งสามระยะ อาคารพาณิชย์เป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการทางเศรษฐกิจ ททยอยสร้างขึ้นและทับซ้อนกับพื้นที่เดิมที่เป็น โมเรย์เก่า (Old Moreh) และมีตลาดเปรมนคร (Prem Nagar) เป็นศูนย์กลาง ในช่วงทศวรรษ 1980-1990 เคยเป็นแหล่งรวมสินค้านานาชาติ เคยมีสินค้ามือสองจากญี่ปุ่น และพ่อค้ารัฐฉานนำเครื่องประดับ เครื่องสำอาง ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ ข้ามแดนมาขาย ขณะเดียวกันก็มีตลาดสดเป็นตลาดชนเผ่าหรือตลาดเฮาเกทัล (Hao Keithel) ซึ่งมีชาวภูเก็ขายสินค้าจำพวกผักผลไม้ ของพื้นบ้าน ข้าว แต่ข้าวส่วนใหญ่ข้ามแดนมาจากเมียนมา ส่วนตลาด

อื่นๆ เปลี่ยนไปตามสมัย เช่น ตลาดเมเตเกทัล (Meitei Keithel) หรือตลาดชาวเมเตกลายเป็นที่จอดรถ เขตธรรมศาลา (Dharmashala) กลายเป็นย่านที่พัก อย่างไรก็ตามก็ดี ตลาดชายแดนเมืองโมเรย์เป็นคู่ขนานกับตลาดนัดมะโคงของตำบลตะมู เมื่อใดที่มีการควบคุมตลาดฝั่งอินเดียอย่างเคร่งครัด ก็จะทำให้ตลาดฝั่งเมียนมาคึกคักขึ้นแทน (Brara, 2012; Konsam, 2013; Chandran and Singh, 2015)

ระยะที่ 4 ช่วงประมาณ 2-3 กิโลเมตร ถือเป็นเขตชั้นนอก พื้นที่เป็นเนินเขาเป็นที่ตั้งชุมชนต่างๆ พื้นที่เพาะปลูก ศาสนสถาน เช่น โบสถ์คริสต์ของชาวุกิ เทพมณฑิยรของชาวเมเต ตลอดจนเป็นที่ตั้งสถานศึกษาและหอพัก เช่น วิทยาลัยการอาชีพ วิทยาเขตของมหาวิทยาลัย ขณะเดียวกัน บริเวณนี้เป็นจุดเชื่อมถนนรอบเมือง

ภาพที่ 4 แสดงการขนส่งสินค้าผ่านประตูที่ 2 (ภาพถ่ายของผู้ศึกษา ค.ศ.2017)

ภาพที่ 5 แสดงแม่ค้ากลุ่มชาติพันธุ์ ประตู่ที่ 2 (ภาพถ่ายของผู้ศึกษา ค.ศ.2017)

ภาพที่ 6 แสดงการขนสินค้าที่โกดัง โมเรย์บาสาร์ (ภาพถ่ายของผู้ศึกษา ค.ศ.2017)

สินค้าที่ตลาดชายแดนเมืองโมเรย์ จากการศึกษาเส้นทางของสินค้า พบว่า

เส้นทางที่ 1 สินค้าอินเดียสู่ชายแดนอินเดีย : อินเดียกำหนดรายการสินค้าที่สามารถค้าขายภาคพื้นดินกับเมียนมาที่ด่านศุลกากรเมืองโมเรย์ เรียกว่า Normal Trade ในปี ค.ศ.1995 ได้กำหนดสินค้าไว้ 22 รายการ เช่น เครื่องเทศ ยาสูบ หมาก ของป่าขนาดเล็ก เป็นต้น ต่อมา ค.ศ.2008 ได้เพิ่มจำนวนเป็น 40 รายการ เช่น เครื่องสำอาง ปุ๋ยเคมี น้ำตาลและเกลือ อะไหล่จักรยาน เป็นต้น (India, Ministry of Development of North Eastern Region, 2011)

จากข้อมูลภาคสนาม 2 ครั้ง ค.ศ.2014 และ 2017 พบว่า สินค้าอินเดียมาจากแหล่งที่มีชื่อเสียงตามชนิดนั้นๆ เช่น หัวหอมจากเมืองมูมไบ รัฐมหาราษฏระ ข้าวสาลีขนมปังจากรัฐปัญจาบและรัฐหริยาณา ขนมะขบเคี้ยว น้ำผลไม้มาจากรัฐเบงกอล ตะวันตก ปลากระป๋องจากรัฐกัว ผ้าฝ้ายจากรัฐทมิฬ นาฑู เป็นต้น โดยเฉพาะผ้าฝ้ายพ่อค้าชาวทมิฬเมืองโมเรย์สั่งผ้าโรตีแบบทมิฬมาขายสำหรับบุรุษ “โรตีมาจากเซนไน มีราคาต่างกันตามคุณภาพ ตั้งช่วง 175-200 รูปี จนถึง 500 รูปี ผ้าถูกส่งมาทางรถไฟถึงเมืองติมาปัวร์ รัฐนากาแลนด์ ที่นั่นก็ขายในตลาดท้องถิ่นด้วย แล้วส่งบางส่วนมาขายที่โมเรย์”³

เส้นทางที่ 2 สินค้านานาชาติสู่ชายแดนอินเดีย : ปัจจุบันมาจาก 3 แหล่งคือ จีน เมียนมา ไทย ส่วนใหญ่มาจากจีน ขนส่งผ่านเขตสะกาย เมืองมัณฑะเลย์ ซึ่งเมืองโมเรย์อยู่ใกล้เส้นทางขนส่งจากทางตอนใต้ของจีน แต่รัฐบาลท้องถิ่นจำกัดสินค้านานาชาติที่จะออกนอกตลาดชายแดน คือ (1) เฉพาะในเมืองชายแดน (2) เฉพาะในรัฐมณีปุระ เช่น อาหารเครื่องดื่มในบรรจุภัณฑ์ (3) เฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งสินค้ามีรายละเอียดที่น่าสนใจ คือ

(1) สินค้าจีนที่ชายแดนอินเดียและสินค้าอินเดียที่ชายแดนเมียนมา : พลวัตของสินค้าซึ่งบทสัมภาษณ์พ่อค้าเมียนมาที่ค้าขายข้ามแดนอธิบายว่า “ช่วงทศวรรษที่ 1960-1970 จะมีรถบรรทุกสินค้าอินเดียมาส่งที่โมเรย์สัปดาห์ละประมาณ 500 คัน

³ กรรมการทมิฬสังกัมโมเรย์, สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2560

ชาวอินเดียขนไปส่งที่ตะมุ พวกเราต่างพึ่งพิงสินค้าอินเดียเป็นหลัก ... แล้วก็ไม่เคยคาดคิดว่าจะมีสินค้าจีนมาขายเลย หาซื้อแต่สินค้าอินเดียเท่านั้น ... แต่ปัจจุบันกลับสนใจสินค้าจีน ราคาถูกและทำเงินได้ง่าย ไปรับสินค้าจีนที่มีฉันทะเลย มีเครือข่ายขนส่งจากจีนจนถึงตะมุ ... พวกเรามีร้านค้าในตลาดตะมุตั้งแต่ ค.ศ.1973 เคยได้กำไรอย่างงามจากสินค้าอินเดีย เมื่อสินค้าจีนมาตามถนน ก็ทำให้สินค้าอินเดียสูญเสียดลาดไป” (Choudhry, 2015) เช่นเดียวกับข้อมูลภาคสนาม ได้พบกับสินค้าตามคำบอกเล่าข้างต้น เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องดื่ม จักรยาน เสื้อผ้า แต่เป็นสินค้าที่มีราคาถูก ไม่เน้นคุณภาพและความสวยงาม

(2) สินค้าจากเมียนมาที่เมืองโมเรย์ : จากการศึกษา พบว่า เมียนมาส่งสินค้า 2 ประเภทไปอินเดีย คือ สินค้าท้องถิ่น เป็นยี่ห้อของเมียนมา เช่น น้ำผลไม้บรรจุกล่อง เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ขนมขบเคี้ยว และสินค้านำเข้าจากชาติที่มีฐานการผลิตในเมียนมา

(3) สินค้าไทยในรัฐมณีปุระ : พบว่า ปัจจุบันสินค้าไทยไปถึงรัฐมณีปุระ 3 วิธี คือ วิธีที่ 1 ผ่านด่านศุลกากรอินเดียตามเมืองหลัก เป็นสินค้าที่มีชื่อ เช่น น้ำพริก ซอสผลไม้อบแห้ง ถั่ว โดยวางขายทั่วไปในอินเดีย รวมถึงเมืองอิมพาล แต่จะไม่ถูกส่งไปที่ชายแดน ส่วนวิธีที่ 2 ขนส่งผ่านเมียนมาโดยพ่อค้าชาวเมียนมา เป็นสินค้าทั่วไป แต่ยี่ห้อไม่คุ้นชื่อ สินค้าถูกจำกัดเฉพาะในรัฐ เช่น ปลากระป๋อง เสื้อผ้าแฟชั่น สำหรับวิธีที่ 3 ขนส่งผ่านเมียนมาโดยพ่อค้าชาวเมียนมา แต่พ่อค้าชาวเมเตเดินทางมาส่งซื้อที่กรุงเทพมหานคร เป็นเสื้อผ้าแฟชั่น ส่งผ่านด่านแม่สอดไปจนถึงตลาดนัมพะโลงหรือเมืองโมเรย์ และขายเฉพาะร้านในเครือข่ายที่เมืองอิมพาล⁴

ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในเมืองโมเรย์ รัฐมณีปุระ

จากการสำรวจประชากรอินเดีย ค.ศ.2011 (India, Census Population, 2015) นั้น รัฐมณีปุระมีจำนวน 2,855,794 คน เป็นร้อยละ 0.24 ของประเทศ และ

⁴ Sena, พ่อค้าเสื้อผ้า, สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2560

เป็นร้อยละ 6.24 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนเมืองโมเร่มีจำนวน 16,847 คน หรือ 3,231 ครัวเรือน เป็นร้อยละ 0.59 ของรัฐ

ด้านศาสนา รัฐนี้มีผู้นับถือศาสนาฮินดู ร้อยละ 41.39 มีสัดส่วนใกล้เคียงกับ ศาสนาคริสต์ ร้อยละ 41.29 นอกจากนี้ ยังมีผู้นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 8.40 ทว่า เมืองโมเร่มีสัดส่วนที่แตกต่างไป คือ มีผู้นับถือศาสนาคริสต์ ร้อยละ 56.67 ส่วน ศาสนาฮินดู ร้อยละ 26.14 และศาสนาอิสลาม ร้อยละ 13.97 ตลอดจนศาสนาซิกข์ ร้อยละ 0.34 ศาสนาพุทธ ร้อยละ 0.65 ศาสนาเชน ร้อยละ 0.10 โดยมีศาสนสถาน รวม 32 แห่ง (India, Census Population, 2015; Chandel District Unit, 2019; UCA News, 2002) สถิตินี้กล่าวชี้ให้เห็นถึงพหุศาสนาในเมืองโมเร่ และกลุ่มชาติพันธุ์กับการนับถือศาสนามีความสัมพันธ์กัน

ด้านกลุ่มชาติพันธุ์ ประชากรรัฐมณีปุระเรียกโดยรวมว่า ชาวมณีปุรี (Manipuris) แต่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์อันหลากหลาย แกนหลักเป็นชาวเมเต ออกเสียงตามภาษาถิ่นว่า เมียเต็ย หรือ ไมเต (MC Arjun, Manipur University, สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2560) และมีกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยอีก 29 กลุ่ม ในจำนวนนี้มี 2 กลุ่มใหญ่ คือ ชาวนากา (Nagas) 6 กลุ่มย่อย และชาวกูกิ 17 กลุ่มย่อย ดังนั้น ภายในรัฐมณีปุระจึง นับรวม 3 กลุ่มใหญ่

เฉพาะชาวเมเต ยังแบ่งย่อยเป็นอีกหนึ่งกลุ่ม คือ เมเตบังกลา ภาษาท้องถิ่น เรียกว่า เมเต ปังกัล (Meitei Pangals) คำว่า Pangal (ปังกัล) มาจาก Bangal (เบงกอล) สื่อความหมายว่า บุรุษแห่งเบงกอลตะวันออก (Men of East Bengal) หรือ บังกลาเทศ⁵ ชาวปังกัลเป็นบุตรหลานของชาวบังกลามุสลิมที่ตั้งถิ่นฐานในอาณาจักรมณีปุระตั้งแต่ทศวรรษ 1610 และสมรสกับชาวท้องถิ่น (Irene, 2010) ขณะที่ชาวเมเต

⁵ เบงกอลเดิม แบ่งเป็น เบงกอลตะวันตก คือ รัฐเบงกอลตะวันตก อินเดีย เมืองโคลกัตตาเป็นเมืองเอกประจำรัฐ เรียกตนเองว่า ชาวบังกลาหรือเบงกาลี (Bengalis) ส่วนเบงกอลตะวันออก คือ บังกลาเทศ เรียกตนเองว่า ชาวบังกลาเทศี (Bengladeshis)

พยายามจะแยกความเป็นพื้นถิ่นที่นับถือศาสนาฮินดูและประเพณีโบราณ ซึ่งต่างไปจากชาวเมเตปังกัลที่ผสมชาติพันธุ์และต่างศาสนา

เฉพาะชาวุกิ ชาวเมเตเรียกว่า ุกิ และเรียกกันว่า ุกิ-ชิน (Kuki-Chin) หรือ ชิน-ุกิ โดยคำว่า ชิน หมายถึง รัฐชิน เมียนมา แต่บางกลุ่มย่อยของชาวุกินิยามตนว่าเป็นส่วนหนึ่งของชานากา ตามลักษณะและตามสภาพทางสังคมเศรษฐกิจ ภูมิรัฐศาสตร์ (Singh, 2007) นอกจากนี้ ยังมีการจัดรวมชาวุกิ ชาวชิน และชาวมิโซ (Mizos) อยู่ในกลุ่มเดียวกัน (Gangte, 2010)

และจากข้อมูลพื้นฐานอำเภอจันตล ระบุว่า มีกลุ่มชาติพันธุ์ 20 กลุ่มย่อย ซึ่งชาวุกิเป็นหนึ่งในที่กล่าวไปแล้ว ส่วนกลุ่มอื่นๆ เช่น Anals, Lamkangs, Moyons, Monsangs, Chothes รวมทั้งชาวเมเตและชาวเมเตปังกัล นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างถิ่นต่างแดนที่ไม่ใช่ชาวมณีปุรี (Non-Manipuris) ซึ่งตั้งถิ่นฐานและค้าขายในภายหลัง ได้แก่ ชาวทมิฬ ชาวปัญจาบ ชาวพิหาร ชาวเบงกอล ชาวเนปาลี (India, Chandel District Unit, 2019)

นอกจากนี้ ผู้ศึกษาพบว่า มีกลุ่มชนต่างถิ่นที่มาจากรัฐอื่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากภาคอื่นๆ และจากต่างประเทศ โดยเฉพาะชาวุกิ-ชินจากเมียนมา ชาวมุสลิมจากบังกลาเทศ ชาวเนปาลีจากเนปาลที่เป็นพลเมืองอินเดียแล้ว ขณะเดียวกัน มีชาวท้องถิ่นสอบถามผู้ศึกษาว่าเป็นชาวมิโซ ชาวุกิ ชาวเนปาลี ข้อนี้สะท้อนเรื่องการเทียบหน้าตาและบุคลิกภาพของชาวไทยให้เข้ากับกลุ่มชาติพันธุ์ตามการรับรู้ในรัฐมณีปุระ

การจำแนกกลุ่มชนด้วยลักษณะเกี่ยวกับที่ตั้งของชุมชนและความเป็นอินเดีย ตามที่นักวิชาการท้องถิ่นได้จำแนกกลุ่มชนในพื้นที่ชายแดนไว้หลายลักษณะตามลักษณะที่เด่นดังนี้

ลักษณะที่ 1 การจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ให้สอดคล้องกับลักษณะที่ตั้งของชุมชนแบ่งเป็น 3 พื้นที่ คือ (1) หุบเขา (Valley) ส่วนใหญ่เป็นที่ตั้งชุมชนของชาวเมเต เรียกว่า “Valley people” (2) เนินเขา (Hill) เป็นชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ย่อย ชานากาอยู่ทางเหนือ ชาวุกิอยู่ทางใต้ ขณะที่ชาวมิโซอาศัยอยู่ปะปน เรียกว่า “Hill people” (3)

เฉพาะเมืองโมเรธ กลายเป็นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ของคนนอก (Outsider) ถือเป็นชาวต่างถิ่นต่างแดน ซึ่งคนใน (Insider) หรือชาวฉัฎฐี เคยเรียกคนนอกว่า มย้ง (Mayang) มีความหมายเชิงอคติและแง่ลบ แต่ปัจจุบันได้หันมาเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์มากขึ้น (Nag, 2010; Gangte, 2010)

ลักษณะที่ 2 การจำแนกกลุ่มชนตามความเป็นอินเดียและพลเมืองอินเดียในเมืองโมเรธ เป็นการตั้งถิ่นฐานใหม่ของคนต่างถิ่นต่างแดน โดยพิจารณาแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ชาวอินเดียที่มีเชื้อพลเมืองอินเดีย ซึ่งกลุ่มนี้ถูกเรียกว่า “ผู้กลับมาจากพม่า” (the returnees who came back from Burma) มีบรรพบุรุษเป็นชาวอินเดียจากอินเดียใต้หรือทมิฬ และปัญจาบ เข้าไปตั้งถิ่นฐานในเมียนมายุคอาณานิคม (ก่อน ค.ศ.1947) เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในเมียนมา ค.ศ.1962 กลุ่มนี้ต้องอพยพออกจากเมียนมาแล้วกลับอินเดีย โดยรัฐบาลอินเดียจัดหาที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ และเมืองโมเรธเป็นหนึ่งในพื้นที่ต่างๆ⁶ ทั้งนี้ ในระยะแรกรัฐบาลอินเดียถือว่าเป็นผู้ลี้ภัย (Refugee) (Bhaumik, 2003)

กลุ่มที่ 2 ชาวอินเดียที่เป็นพลเมืองอินเดียโดยกำเนิด แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย โดยกลุ่มแรกเป็นชาวอินเดียจากรัฐอื่นๆ เช่น รัฐพิหาร รัฐราชสถาน เข้ามาอาศัยอยู่และค้าขายที่ชายแดน (Singh, 2007) ส่วนอีกกลุ่มหนึ่ง เป็นบุตรหลานของกลุ่ม “ผู้กลับมาจากพม่า” ถือกำเนิดในอินเดียและเป็นพลเมืองอินเดีย ซึ่งมาจากการสมรสภายในกลุ่ม “ผู้กลับมาจากพม่า” และคู่สมรสที่เป็นพลเมืองอินเดีย ทำให้ชาวทมิฬและชาวปัญจาบในเมืองโมเรธผสมด้วยคนที่มีสถานะดังกล่าว แต่ในช่วงกึ่งศตวรรษที่ผ่านมา จำนวนบุตรที่เป็นพลเมืองอินเดียได้เพิ่มขึ้น

กลุ่มที่ 3 คนที่ไม่ใช่อินเดีย (Non-Indians) โดยปกติจะพบชน 2 กลุ่ม ซึ่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอินเดียนานหลายทศวรรษ คือ ชาวเนปาลีจากประเทศเนปาล และชาว

⁶ ในขณะนั้น รัฐบาลท้องถิ่นต่างๆ ได้แก่ รัฐทมิฬ นาฑู รัฐเบงกอลตะวันตก รัฐอานธร ประเทศ รัฐฉัฎฐี ประแบ่งการช่วยเหลือในการจัดหาพื้นที่สร้างชุมชนใหม่สำหรับชาวทมิฬ “ผู้กลับมาจากพม่า”

บังกลาจากเบงกอลตะวันออกหรือประเทศบังกลาเทศ เช่นเดียวกับที่เมืองโมเรย์ก็ถือเป็นปลายทางของชนทั้งสองกลุ่ม จึงพบเห็นชนทั้งสองกลุ่มรับจ้างค้าขาย

จากการจำแนกทั้งสามกลุ่มในลักษณะที่ 2 สะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่ชายแดนเมืองโมเรย์เป็นพื้นที่ทางสังคม เป็นชุมชนของกลุ่มชนหลากหลายลักษณะ ทั้งกลุ่มทางชาติพันธุ์และกลุ่มทางศาสนา อย่างไรก็ตาม ไรก็ดี แต่ละกลุ่มมีศักยภาพที่แตกต่างกันในการสร้างความเป็นชุมชน การแสดงอัตลักษณ์ และการสร้างกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของการค้าข้ามแดน

กลุ่มชาติพันธุ์: ความหลากหลายและบทบาทในพื้นที่ชายแดน

กลุ่มชาติพันธุ์ที่ปรากฏในเมืองโมเรย์ รัฐมณีปุรมีจำนวนมากและหลากหลาย ซึ่งแต่ละกลุ่มมีความสัมพันธ์และบทบาทในพื้นที่ชายแดนร่วมกันดังนี้

ชาวเมเต ในเมืองโมเรย์นั้นเคยมีคำถามที่ว่า ชนกลุ่มใดเริ่มต้นตั้งถิ่นฐานที่ชายแดน ซึ่งชาวเมเตกับชาวกุกิต่างอ้างความเป็นดั้งเดิม ทั้งนี้ เลขานุการสภาเมเตเมืองโมเรย์ เคยกล่าวไว้ว่า “พวกเรที่ตั้งถิ่นฐานในโมเรย์ ย้อนกลับไปราว ค.ศ.1949 เมเต 9 ครอบครัว กับชาวเขากอีก 1 ครอบครัว ต่อมาราวทศวรรษ 1950 เป็นช่วงที่การค้าข้ามแดนเริ่มต้นขึ้น กลุ่มชนทั้งหลายจึงเริ่มเข้ามาเพิ่มขึ้นอีก” (Roy, 2012)

ชาวเมเตเป็นชนกลุ่มใหญ่ในเมืองโมเรย์ แต่ประกอบด้วยหลายกลุ่มย่อย ส่วนใหญ่เป็นชาวเมเตดั้งเดิมที่เป็นชาวฮินดู แต่ละชุมชนจะมีเทพมณฑิรและมีการบริหารภายในของตน ชาวเมเตประกอบอาชีพต่างๆ เกษตกร ช่างฝีมือ แรงงานรับจ้าง โดยเฉพาะคนขับรถรับจ้างขนส่งสินค้า ค้าขาย และรับราชการ สำหรับผู้นำชุมชน เมื่อ ค.ศ.1989 ได้ร่วมกันก่อตั้ง สภาชาวเมเตแห่งโมเรย์ (Meitei Council Moreh, MCM) และหอการค้า

ขณะที่ชาวเมเตดั้งเดิมอีกกลุ่มหนึ่ง คือ ข้าราชการและพ่อค้า ซึ่งเป็นชาวเมืองอิมพาลและเมืองอื่นๆ อาศัยอยู่ที่เมืองโมเรย์ในระยะสั้น เฉพาะกลุ่มพ่อค้าต่างถิ่นส่วนใหญ่จะไม่ประสบความสำเร็จในการลงทุนที่ชายแดน และประสบกับปัญหาต่างๆ เช่น

การปรับตัวต่อสถานการณ์ชายแดน ข้อจำกัดด้านเวลา ด้านการเงินและการลงทุน ความไม่แน่นอนของธุรกิจ ความเสี่ยงและการถูกฉ้อโกง⁷

ส่วนกลุ่มสุดท้าย คือ ชาวเมเตปังกัลหรือชาวมุสลิม ขยายชุมชนจากเมืองอิมฟาลอกมายังพื้นที่ชายแดน ต่อมาได้ก่อตั้ง สภามุสลิมมณีปุระแห่งโมเรย์ (Manipur Muslim Council Moreh, MMCM) เป็นการเฉพาะ

กลุ่มชาติพันธุ์ กุกิ ชิน และมิโซ ทั้งสามกลุ่มนับถือศาสนาคริสต์ ตั้งชุมชนตามเนินเขา ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพื้นฐานด้านการเกษตร เก็บของป่า และเป็นแรงงานรับจ้าง ส่วนการค้ำนั้น ถือว่าเป็นเรื่องที่ยาก เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านทักษะการค้า และประสบกับสภาพคล่องทางการเงิน ทำให้ขาดโอกาสและไม่ประสบความสำเร็จในการลงทุน แม้ว่าจะเคยมีโครงการของรัฐส่งเสริมบ้างแล้วก็ตาม⁸

ในด้านสังคมนั้น เริ่มแรกเป็นกลุ่มที่รวมตัวกันอย่างหลวมๆ ต่อมาเมื่อหมู่บ้านกลายเป็นเมืองแล้ว ใน ค.ศ.1985 ได้ก่อตั้ง “สภากลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงแห่งโมเรย์” (Hill Tribal Council, HTC Moreh) มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่ออำนวยความสะดวกการบริหารท้องถิ่น รักษาสิทธิกลุ่มชาติพันธุ์ และเพื่อรักษาวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ในเมืองโมเรย์ โดยมีเครือข่ายทำงานเชิงการเมือง มวลชนสัมพันธ์ เช่น สหภาพสตรีกุกิและสิทธิมนุษยชนแห่งโมเรย์ (Kuki Women Union and Human Rights, Moreh) สโมสรเยาวชนโมเรย์ (Moreh Youth Club, MYC) ดำเนินงานในรัฐและภาคเดียวกัน⁹ (Hill Tribal Council Moreh, 2010)

ชาวมิฬ เริ่มจากทศวรรษ 1960 ถือเป็นช่วงของการตั้งถิ่นฐานใหม่ของกลุ่มชาวมิฬ “ผู้กลับมาจากพม่า” ซึ่งชนกลุ่มนี้ยังประกอบด้วยกลุ่มทางศาสนาต่างๆ “ชาว

⁷ นักธุรกิจชาวเมเต, สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2560

⁸ คณะผู้นำชุมชนชาวกุกิโมเรย์, สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2560

⁹ คณะผู้นำชุมชนชาวกุกิโมเรย์ : สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2560

ทมิฬในโมเรย์นับถือ 3 ศาสนา และมีศาสนสถาน 3 แห่ง คือ ฮินดู มุสลิม และคาทอลิก”¹⁰

กลุ่มชาวฮินดูเป็นกลุ่มใหญ่ของชาวทมิฬ ตั้งชุมชนอยู่บริเวณ ดาลปตี (Dalpati) ที่แนวชายแดน และสามารถสถาปนาชุมชนทางกายภาพและพรั่งพร้อมด้วยความ เป็นชุมชน อารงอัตลักษณ์ฮินดูแบบทมิฬ โดยจัดตั้ง โมเรย์ ทมิฬ สังข์ (Moreh Tamil Sangam) เพื่อดูแลด้านสังคมวัฒนธรรม “ราวทศวรรษที่ 1960 ได้เริ่ม ทมิฬสังข์ ปัจจุบันมีสมาชิกกว่า 3,000 คน”¹¹ ต่อมาได้สร้างเทพมณเฑียร สถาปัตยกรรมทมิฬ คือ Sri Angala Parameshwari and Sri Muneeswarar Temple เป็นแห่งที่ใหญ่โตของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองจากรัฐอัสสัม นอกจากนี้ ยังได้ ก่อตั้งโรงเรียนเนตาจีสุนทรณ์ ค.ศ.1967 ใช้หลักสูตรภาษาอังกฤษ เพื่อการศึกษาของ ชาวทมิฬรุ่นใหม่ แต่ครอบครัวที่มีฐานะจะนิยมส่งบุตรไปที่อินเดียได้ เน้นการเรียนรู้ บริบททางสังคมวัฒนธรรมทมิฬและพัฒนาศักยภาพ “ลูกหลานที่เกิดที่โมเรย์บางส่วน ไปศึกษาต่อชั้นสูงที่เมืองเจนไน รัฐทมิฬ นาฑู” (กรรมการทมิฬสังข์โมเรย์, สัมภาษณ์ อ่างแล้ว)

ส่วนอีก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มคาทอลิก นับถือนักบุญ Annai Velankanni¹² ประกอบพิธีที่โบสถ์นักบุญจอร์จ (Saint George Church) และกลุ่มชาวมุสลิม เริ่มต้น จากประมาณ 90 ครอบครัว ในช่วง ค.ศ.1967-1969 ได้ซื้อที่ดินก่อสร้างมัสยิด Tamir-E-Millath Jamia Masjid หรือเรียกว่า Madrasi¹³ Masjid (Ahmed, 2012) โดยศาสนสถานอยู่ในเส้นทางประตูที่ 2 อย่างไม่รู้ดี ทุกวิถีศาสนาต่างประสานความร่วมมือ

¹⁰ กรรมการทมิฬสังข์โมเรย์, สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2560

¹¹ กรรมการทมิฬสังข์โมเรย์, สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2560

¹² เรียกตามภาษาทมิฬ ทั้งนี้ ผู้ศึกษาพบโบสถ์ลักษณะนี้ในอาเซียนที่เกาะสุมาตรา อินโดนีเซีย

¹³ Madras เป็นชื่อเดิมของเมืองเอกรัฐทมิฬ นาฑู ปัจจุบันคือ เมืองเจนไน แต่โดยทั่วไปยังนิยมเรียก ผู้ที่มาจากเมืองนี้ว่า Madrasi

กัน ในทางสังคม “งานเทศกาลที่เทพมณฑียรของชาวทมิฬ ทุกชุมชนต่างก็เข้าร่วมงานทั้งหมด”¹⁴

ในช่วงทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา ชาวทมิฬได้กลายเป็นกลุ่มชนลำดับที่สามในเมืองโมเรย์ รองจากชาวท้องถิ่นทั้งเมเตและกุกิ ชาวทมิฬเป็นพ่อค้าคนกลางประเภทสิ่งทอ เหล็ก ทองคำ เป็นผู้บุกเบิกการค้าข้ามแดน (Nag, 2010; Roy, 2012) เนื่องจากมีความสามารถทางภาษาและมีเครือข่ายการค้าในเมียนมาทั้งถูกกฎหมายและหนีภาษี เป็นกลไกสำคัญของพัฒนาการการค้าข้ามแดนระหว่างตลาดโมเรย์กับตลาดนัมปะโลง (Bhaumik, 2003)

ชาวปัญจาบ กลุ่มชาวปัญจาบ “ผู้กลับมาจากพม่า” ถือเป็นผู้ร่วมบุกเบิกในการตั้งถิ่นฐานและการค้าข้ามแดนในช่วงทศวรรษ 1960 เช่นเดียวกับชาวทมิฬ และเป็นที่รู้จักกันในเรื่องอะไหล่รถ (Nag, 2010) ชาวปัญจาบนับถือศาสนาซิกข์ ปกติชาวซิกข์ตามถิ่นต่างๆ จะเน้นการสถาปนาชุมชนทางศาสนา โดยก่อตั้ง ศรีคุรุสิงห์สภา และสร้างคุรุทวารวรา ตั้งอยู่ในเส้นทางประตูที่ 2 ระยะไม่เกิน 2 กิโลเมตร

แต่ชาวปัญจาบในรัฐมณีปุระยังมีอีกกลุ่มหนึ่ง ได้ตั้งถิ่นฐานในเมืองอิมพาลก่อนทศวรรษที่ 1930 โดยย้ายมาจากรัฐอัสสัม (ซึ่งมีชาวปัญจาบอาศัยอยู่มากที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและอยู่มานานกว่า 2 ศตวรรษ) เฉพาะเมืองอิมพาลนี้ได้ก่อตั้งคุรุทวารวรา ในปี ค.ศ.1931 และโรงเรียนมัธยมคุรุนานัก ในปี ค.ศ.1954 อย่างไรก็ตาม หลังทศวรรษ 1960 ทั้งสองกลุ่มสร้างความผูกพันด้วยระบบการสมรส เน้นคู่สมรสในศาสนาเดียวกัน

ปัจจุบันกลุ่มนี้อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายแดนไม่มากนัก เนื่องจากเคยได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งที่รุนแรงภายในเมืองโมเรย์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในช่วงทศวรรษ 1990 “ในอดีตเคยมีชาวซิกข์กว่า 500 คน แต่ปัจจุบันมีเพียง 35 คนเท่านั้น”¹⁵

¹⁴ กรรมการทมิฬสังกัมโมเรย์, สัมภาษณ์

¹⁵ Singh, ผู้นำชาวซิกข์โมเรย์, สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2560

ชาวเนปาลี ชนกลุ่มนี้อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เรียกว่า เนปาลี บัสตี (Nepali Basti) หรือหมู่บ้านเนปาลี ซึ่งเป็นชาวฮินดูและได้ก่อตั้ง โกรชา สมาช สมิติ โมเรย์ (Gorkha Samaj Samiti Moreh) ต่อมาสร้างเทพมณเฑียรพระแม่ทุรคา (Durga Mandir) ในปี ค.ศ.1952 (Singh, 2007) พ่อค้าชาวเนปาลีมีลักษณะพิเศษ คือ เป็นเครือข่ายทางการค้าในกลุ่มชาวเนปาลีจากทั้งสองฝั่งของชายแดน¹⁶

ชาวอินเดียกลุ่มอื่นๆ ในพื้นที่ชายแดนยังมีอีก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นพ่อค้าชาวพิหารจากรัฐพิหาร เป็นเครือข่ายยาสูบและน้ำมัน (Nag, 2010) ส่วนอีกกลุ่มหนึ่ง เป็นทหารในสังกัด Assam Rifles แห่งรัฐอัสสัม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจควบคุมดูแลพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย แต่ทหารมีพื้นเพมาจากหลายรัฐและประจำการณที่ชายแดนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

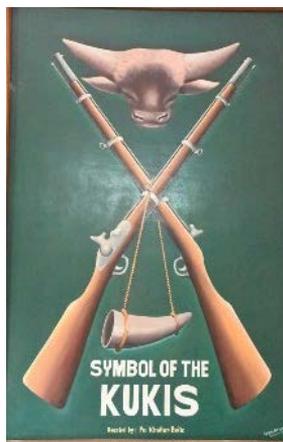
จากกลุ่มชนทั้งหลายข้างต้น จะเห็นได้ว่า แต่ละกลุ่มชนสามารถแสดงอัตลักษณ์ในพื้นที่ชายแดน ทั้งทางสังคมวัฒนธรรมและทางศาสนา มีการจัดระบบองค์กรเป็นเครือข่ายในลักษณะต่างๆ เน้นความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา สังคมวัฒนธรรม และอาชีพ โดยเป็นพัฒนาการจากรุ่นสู่รุ่น มีการปรับตัวและสามารถสร้างองค์กรอย่างเป็นทางการ ด้วยความหลากหลายเช่นนี้ ก็เกิดคำกล่าวที่ว่า เมืองโมเรย์เสมือนเป็น “Mini India” กล่าวคือ เป็นเมืองที่ย่อส่วนความเป็นอินเดีย สามารถพบปะกลุ่มชนหลากหลาย เป็นพื้นที่ชุมนุมของลัทธิศาสนาต่างๆ ในเมืองเดียว

แต่อย่างไรก็ดี กลุ่มชนอาศัยจุดร่วมที่สำคัญประการหนึ่ง คือ สภาวะแห่งการพึ่งพาอาศัยกันภายใต้ระบบการค้าข้ามแดน อันเป็นสิ่งผลักดันให้เกิดการสร้างกลุ่มรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น การตั้งหอการค้าชายแดนโมเรย์ (Border Trade Chambers of Commerce Moreh) หอการค้ามิตรภาพอินโด-เมียนมา เมืองโมเรย์ (Indo-Myanmar Friendship Chamber of Commerce Moreh) อันเป็นการประสานผลประโยชน์จากกลุ่มชนต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน ทำให้แต่ละกลุ่มได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ

¹⁶ นักธุรกิจชาวเมเต, สัมภาษณ์

ภาพที่ 7 แสดงงูในสัญลักษณ์ชาวเมเต (ถ่ายโดยผู้ศึกษา ค.ศ.2018)

ภาพที่ 8 อัตลักษณ์ในสัญลักษณ์ชาวกูกิ (ถ่ายโดยผู้ศึกษา ค.ศ.2018)

ภาพที่ 9 แสดงเทพมณเฑียร ศิลปะทมิฬ (ถ่ายโดยผู้ศึกษา ค.ศ.2018)

ความสัมพันธ์ของกลุ่มชนในพื้นที่ชายแดน สัมพันธภาพที่เด่นระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ชายแดน เกิดขึ้นหลายมิติ ซึ่งมีทั้งมิติในเชิงลบและเชิงบวก ดังนี้

ประเด็นความขัดแย้ง : ภายในตำบลตะมุถือเป็นพื้นที่ที่ค่อนข้างจะสงบ และความขัดแย้งระหว่างชายแดนของอินเดียบอกกับเมียนมาเกิดขึ้นไม่บ่อยครั้ง แต่ภายในเมืองโมเรอ์กลับเกิดเหตุความไม่สงบอยู่เสมอ โดยวิกฤตปัญหาสำคัญเกิดขึ้นในทศวรรษที่ 1990 ซึ่งเป็นช่วงที่การค้าข้ามแดนเริ่มเติบโต เป็นปัญหาของชาวภูเก็ที่ได้รับผลกระทบจากชาวตั้งคูลต่างถิ่นย้ายเข้าสู่พื้นที่ชายแดน เกิดขบวนการใต้ดินและค้าสิ่งเสพติด ต่อมา ค.ศ.1995 เกิดคดีกรณีชาวภูเก็เรียกค่าไถ่แล้วฆาตกรรมพ่อค้าชาวหมิงกลุ่ม “ผู้กลับมาจากพม่า” (Roy, 2012) ซึ่งสร้างผลกระทบต่อกลุ่มชาวปัญจาบ ทำให้ส่วนใหญ่อพยพออกจากเมืองโมเรอ์ (Singh, สัมภาษณ์ อ่างแล้ว) ส่วนสถานการณ์ในปัจจุบันยังคงมีเหตุเกิดขึ้นอยู่บ้าง เช่น ค.ศ.2017 เกิดเหตุระเบิดใกล้ศาสนสถานชาวหมิง (IANS, 2017)

ส่วนชุมชนชาวมุสลิมนั้น ปัญหาความขัดแย้งมิใช่ประเด็น แต่วิกฤตครั้งใหญ่เกิดขึ้นเมื่อ ค.ศ.2012 เป็นการลักลอบนำชาวต่างด้าว-ชาวมุสลิมข้ามแดนเพื่อไปต่อยังรัฐอัสสัม ทำให้มีการตรวจจำแนกในทุกชุมชน ประมาณ 500 ราย และจับกุมชาวต่างด้าว ประมาณ 100 ราย ที่มาจากบังกลาเทศและรัฐยะไข่ เมียนมา (E-Pao, 2012)

การสมรสข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวคาทอลิกที่เป็นชาวหมิงและชาวภูเก็ร่วมกันปฏิบัติศาสนกิจในโบสถ์นักบุญจอร์จเมืองโมเรอ์ จากความแตกต่างระหว่างกันได้ทำให้เกิดการเรียนรู้ประเพณีซึ่งกันและกัน จากเรื่องง่าย เช่น การใช้สองภาษาในพิธีกรรม ชาวภูเก็ถอดรองเท้าก่อนโบสถ์ตามประเพณีชาวหมิง เป็นต้น ซึ่งนำไปสู่เรื่องที่มีความซับซ้อน นั่นคือ การสมรส ขณะนี้ฝ่ายบุรุษชาวหมิงยอมรับที่จะสมรสกับสตรีชาวภูเก็แล้ว แต่ยังคงวันที่สตรีชาวหมิงจะสมรสกับบุรุษชาวภูเก็ เพราะตามประเพณีชาวภูเก็ยังไม่ยอมเจ้าสาวต่างกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งจะต้องเข้าไปอยู่บ้านของเจ้าบ่าว (Baite, as cited in UCA News, 2012) แต่อย่างไรก็ดี ชุมชนชาวหมิงสามารถสร้างครอบครัวและขยายชุมชนของตนในเมืองโมเรอ์ และความสามารถในการปรับตัวทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

บทสรุป

จากการศึกษาความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา และชุมชนการค้า ณ เมืองโมเรย์ รัฐมิสซิสซิปปี สามารถสรุปได้ 4 ประการดังนี้

ประการที่ 1 พัฒนาการข้ามแดน ดั้งเดิมเป็นพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่น เมื่ออาณาจักรมิสซิสซิปปีผนวกเข้ากับอินเดีย ค.ศ.1949 ชายแดนจึงมีความชัดเจนและอำนาจข้ามแดนเป็นสิ่งที่รัฐบาลอินเดีย แต่ยึดหยุ่นการข้ามแดนให้กับท้องถิ่นมาโดยตลอด เมื่อพื้นที่ชายแดนได้กลายเป็นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ของชาวอินเดียนกลุ่ม “ผู้กลับมาจากพม่า” ค.ศ.1962 เป็นจุดเปลี่ยนสู่การขยายตัวทางกายภาพ และผลักดันการเชื่อมต่อตลาดทั้งสองฝั่งชายแดนซึ่งมาจากศักยภาพทางการค้าของคนในระดับท้องถิ่น

สังคมชายแดนนี้เกิดขึ้นจากพหุชาติพันธุ์ซึ่งประกอบด้วยพหุศาสนาและพหุวัฒนธรรม การรวมตัวเกิดขึ้นจากกิจกรรมทางสังคมและศาสนาตามรากเหง้าของแต่ละชน ที่แสดงออกต่อสาธารณะในพื้นที่ใหม่อย่างภูมิใจ ความหลากหลายมีผสมปนเปออยู่ในใจกลางชายแดน แต่ละกลุ่มมีทิศทางและความเป็นไปในลักษณะเดียวกัน แต่ครอบครัวชาวพม่าอินเดียนคือเป็นผู้ประสบความสำเร็จในการสร้างชุมชน การศาสนา สังคมวัฒนธรรมแบบพหุ

ขณะเดียวกันความพยายามเข้าสู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจก็เป็นสิ่งกระตุ้นที่ก่อให้เกิดการรวมตัวในลักษณะกลุ่มผลประโยชน์ แล้วพัฒนาเป็นการจัดองค์กรที่มีระบบ สร้างพื้นที่ของตนพร้อมอัตลักษณ์ซึ่งมีพื้นฐานจากทางสังคม ศาสนา สู่วิถีทางเศรษฐกิจ แต่ละกลุ่มพยายามจะทำให้สร้างให้ชัดเจน ให้สามารถรองรับทุกกิจกรรม แต่สังคมที่ผสมกันนี้ก็ส่งผลให้เกิดประเด็นความขัดแย้งที่มีความรุนแรง เป็นด้านมืดในสังคมที่เป็นปัญหาประจำถิ่น

ประการที่ 2 บทบาทของชายแดนเมืองโมเรย์ อินเดีย และเมืองกาแลมโย เมียนมา ดั้งเดิมเป็นชุมทางสินค้าที่มีแหล่งผลิตจากทั่วทุกสารทิศ ปัจจุบันสินค้าเงินเข้าสู่เขตสกาย ก่อนเข้าอินเดียด้วยวิธีต่างๆ ขณะที่รัฐมิสซิสซิปปีและเมืองกาแลมโยมิได้เป็นฐานการผลิต แหล่งอุตสาหกรรม จึงไม่มีสินค้าของตนที่จะส่งข้ามแดน ใจกลางชายแดนจึงเน้นบทบาทพ่อค้าคนกลาง แรงงานรับจ้าง โกดัง แลกเปลี่ยนเงินตรา ส่วนกรณีสินค้าที่

ออกจากชายแดนไทยจนไปถึงชายแดนอินเดีย นั่น เป็นผลมาจากการจัดการของพ่อค้าคนกลางชาวเมียนมา ซึ่งชำนาญต่อระบบทั้งชายแดนไทยและชายแดนอินเดีย หากการเปิดประตูสู่อาเซียนสำเร็จแล้ว ผู้ศึกษาคาดการณ์ว่า การขับเคลื่อนของพ่อค้าคนกลางชาวเมียนมาจะขยายตัวเพิ่มเป็นทวีคูณ โดยเฉพาะการรับสินค้าจากไทยแล้วกระจายไปตามเส้นทางต่างๆ

ดังนั้น ตั้งแต่นโยบายมองตะวันออกของอินเดีย ค.ศ.1991 เป็นต้นมา ได้ทำให้การจัดการชายแดนเมืองโมเรห์กลายเป็นยุทธศาสตร์ชาติและการข้ามภูมิภาคของอินเดียสู่อาเซียน รูปแบบชายแดนและการค้าถูกพัฒนาด้วยภารกิจของรัฐบาลกลางที่กรุงนิวเดลี ทั้งโครงสร้างพื้นฐาน ภาษีศุลกากร และรายการสินค้า ซึ่ง ค.ศ.2018-2019 เกิดผลสำเร็จขั้นชัดเจนจากงานเชิงรุกของนโยบายปฏิบัติการตะวันตก ค.ศ.2014 ของรัฐบาลปัจจุบัน ส่วนการเปิดระบบศุลกากรและการตรวจคนเข้าเมืองรูปแบบใหม่ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของ “อินเดีย ค.ศ.2020” แต่อย่างไรก็ตาม ภาพรวมของการพัฒนาค่อนข้างล่าช้า ยังไม่ทราบปีที่จะเปิดรับในระดับนานาชาติอย่างเป็นทางการ

ประการที่ 3 เมืองโมเรห์ทั้งเมืองเป็นพื้นที่ใจกลางชายแดน เมื่อประตูชายแดนเป็นแกน จึงทำให้เกิดเขตย่อยทางการค้าที่ขยายออกมาอีกเพิ่มขึ้น ถือเป็นสิ่งปกติที่แสดงถึงการปรับตัวทางเศรษฐกิจหรือการขยายตัวการค้าข้ามแดน อาศัยระยะเวลา กว้างศตวรรษ แต่เมืองนี้เป็นพื้นที่ทางสังคมที่แยกออกจากพื้นที่อื่นและไม่สัมพันธ์กันมากนัก ตลอดจนถึงถูกจำกัดด้วยลักษณะทางกายภาพ วิธีการเข้าออก ความเคลื่อนไหวที่ชายแดนส่งผลกระทบต่อศูนย์กลางของรัฐและภาค และต่อเมืองหลวง อย่างไรก็ตาม พื้นที่ใจกลางชายแดนกลับยึดโยงและมีเงื่อนไขคล้อยตามมิติทางความมั่นคง อำนาจทางการทหาร ระเบียบทางสังคม ความเข้มงวดของพฤติกรรมผู้คนในชายแดนที่ร่วมกันสอดส่องดูแล สังคมชายแดนจึงมีกฎหมายควบคู่กับกาลเทศะที่มาจากพหุวัฒนธรรม และตราบไต่ที่สถานการณ์ระหว่างประเทศเป็นปกติ จะส่งผลดี เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการค้าข้ามแดนทุกระดับ

ประการที่ 4 การศึกษาสถานการณ์ของชายแดนอินเดียและเมียนมาได้ช่วยทำให้เห็นถึงพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งชายแดนที่ปิดนี้กำลังจะเปลี่ยนผ่านและก้าวเข้าสู่ยุคใหม่ จากการเปิดประตูสู่อาเซียนทางภาคพื้นดิน

สำหรับไทยแล้ว ชายแดนไทยและเมียนมาถือเป็นคู่ขนานกับชายแดนอินเดียและเมียนมา โดยมีความเกี่ยวข้องกันภายใต้ระดับไตรภาคี ซึ่งไทยต้องรอให้ความร่วมมือระดับทวิภาคระหว่างอินเดียและเมียนมาบรรลุผล แล้วไทยน่าจะได้เข้าร่วมและสนับสนุนมากขึ้นในด้านต่างๆ ในฐานะอาเซียน โดยเฉพาะการค้าและการท่องเที่ยว ที่จะเกิดขึ้นหลังจากที่อินเดียเปิดประตูสู่อาเซียนทางภาคพื้นดิน

References

- _____. (2017). Hill District Councils in Manipur. Retrieved from <http://mdoner.gov.in/node/753>
- _____. (2017). Manipur. Retrieved from <http://www.mdoner.gov.in/content/manipur-4>
- _____. (2018). Indo-Myanmar border trade at Moreh-Namphalong and beyond. *Journal of Global Economy*, 14(2), 120-136.
- Ahmed, S. (2012). *Muslims at Indo-Myanmar border*. Retrieved from http://twocircles.net/2012feb27/muslims_indomyanmar_border.html
- ASEAN. (2012). *First India-ASEAN Car Rally 2004*. Retrieved from http://asean.org/?static_post=first-india-asean-car-rally-2004
- Bhatia, R. (2016). *India-Myanmar relations*. New York, USA: Institute of Southeast Asian Studies.
- Bhaumik, S. (2003). The returnees and the refugees: Migration from Burma. In *Refugees and the State: Practices of Asylum and Care in India, 1947-2000* (pp. 182-210). New Delhi, India: Sage Publications India.
- Brara, V. (2012). Expanding economic activity along the Sino-Indian border areas: A case study of Manipur and Arunachal Pradesh. *IPCS Conference Report* (p. 5). New Delhi, India: Institute of Peace and Conflict Studies.
- Chandel District Unit, Manipur. (2019). *District profile*. Retrieved from <https://chandel.nic.in/about-district>
- Chandran, D. S., & Singh, B. (2015). *India, India, China and Sub-regional Connectivities in South Asia*. New Delhi: SAGE Publications India.

- Choudhry, R. (2015). *Chinese ware wiping out Indian goods in Tamu*. Retrieved from <http://www.deccanherald.com/content/484351/chinese-ware-wiping-indian-goods.html>
- Department of Tourism, Manipur. (2017). *Manipur Tourism Policy 2017*. Retrieved from <http://manipur.gov.in/wp-content/uploads/2014/06/tourism-policy-full-final-new.pdf>
- Ediga, S. (2015). *Manipur-The Jewel of India: North East India Part 3*. Retrieved from <https://factly.in/manipur-the-jewel-of-india-north-east-series-part3>
- E-Pao. (2012). *Moreh under scanner for illegal migrants*. Retrieved from <http://e-pao.net/GP.asp?src=2..210912.sep12>
- Gangte, T. S. (2010). *The Kukis of Manipur: A historical analysis*. Delhi, India: Gian Ridhi Offset Printers.
- Ganjanapan, A. (2012). *Chintanākān̄ thāng mān̄utsayawitthayā l̄æō yōn̄ mōng sangkhom Thai*. [The Anthropological imagination and looking back to Thai Society]. Chiang Mai, Thailand: Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University.
- Government of Manipur. (2018). *At glance*. Retrieved from http://manipur.gov.in/?page_id=3507
- Hill Tribal Council Moreh. (2010). *Hill Tribal Council Moreh, Silver Jubilee Celebration*. Manipur, India: BCPW.
- IANS. (2017). *Hindu temples bombed near India-Myanmar International Border*. Retrieved from <http://www.hindustantimes.com/india->

news/hindu-temples-bombed-near-india-myanmar-international-border/story-wq6JhYgZZOGCdkpTwThuZO.html

Imphal Free Press. (2018). *Imphal-Moreh and Imphal-Tamenglong helicopter services lauched*. Retrieved from <https://www.ifp.co.in/page/items/53273/imphal-moreh-and-imphal-tamenglong-helicopter-services-launched>

India, Census Population. (2015). *Census 2011 data*. Retrieved from <http://www.census2011.co.in/census/district/378-chandel.html>; <http://www.census2011.co.in/census/state/manipur.html>

India, Ministry of Development of North Eastern Region. (2011). *Look East Policy and the North Eastern states*. Retrieved from https://mdoner.gov.in/contentimages/files/Aspects_of_Look_East_Policy.pdf

India, Ministry of Home Affairs. (2019). *Management of Indo-Myanmar Border*. Retrieved from https://www.mha.gov.in/sites/default/files/BMdiv_I_Annexure_I_30012020.pdf

Irene, S. (2010). *The Muslims of Manipur*. Delhi: Kalpaz Publications.

Kamwang, A. (2015). *Nayobāi Patibatkañ Tawan ‘ōk Khōng ‘Indiā Kap Thāngluāng “Trai Phākhi” Chuāmto ASEAN Læ Thai*. [The “Act East Policy” of India and “Trilateral Highway” of ASEAN and Thailand Connectivity]. *Journal of Social Sciences Naresuan University*, 11(2), 137-166.

Kethhet, B. (2016). *“Khonphan” Thuāk Himālai, Attalak, Withi, Watthanatham*. [The Ethnic Groups in Himalayan Range and Their Identities Folkways]. Nakorn Patom, Thailand: Centre of Bharat

- Studies, Research Institute for Languages and Cultures of Asia, Mahidol University.
- Konsam, M. (2013). Tales from Myanmar 2. *Indo Myanmar Border Trade Bulletin* (pp. 49-57). Manipur, India: Department of Economics, Manipur University.
- Kymlicka, W. (1995). *Multicultural citizenship: A liberal theory of minority rights*. Oxford: Oxford University Press.
- Leepreecha, P. (2013). Phahu Watthanatham Niyom: Khwāmmāi Krabūanthat Læ Sathānaphāp. [Meaning, Paradigms, and the State of Multiculturalism Studies]. *Journal of Social Sciences*, 25(2), 2-27. Manipur Online. (2018). *Manipur profile*. Retrieved from <http://www.manipuronline.in/About/Profile/index.html>
- Nag, D. (2010). *Local dynamics, universal context: Border trading through Moreh, Manipur*. Retrieved from <http://www.mcrg.ac.in/PP31.pdf>
- Rabibadhana, A. (2008). *Watthanatham Khū Khwāmmāi: Thrītsadi Læ Withikān Khōng Clifford Geertz*. [Culture is meaning: Theory and Methodology of Clifford Geertz]. Bangkok, Thailand: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Cente.
- Reimeingam, M. (2015). *Moreh-Namphalong border trade*. Bangalore, India: Institute for Social and Economic Change.
- Roy, E. (2012). *A border town called Moreh*. Retrieved from <http://archive.indianexpress.com/news/a-border-town-called-moreh/980805/0>
- Santasombat, Y. (2008). ‘Amnāt Phūnthi Læ ‘Attalak Thāng Chāttiphan : Kānmūang Watthanatham Khōng Rat Chāt Nai Sangkhom Thai (I).

[Power, Space and Ethnic Identities: Cultural Politics of Nation-State in Northern Thai Society (I)]. Bangkok, Thailand: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Center.

Santasombat, Y. (2012). *Chon Chaidaeen Kap Kankaokham Phromdaen*. [Borderlanders and Border Crossing]. Chiang Mai, Thailand: Biodiversity and Indigenous Knowledge Studies Center for Research and Sustainable Development, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University, Thailand.

Singh, L. P. (2007). *The people of Manipur*. Retrieved from http://e-pao.net/epSubPageExtractor.asp?src=manipur.Ethnic_Races_Manipul.The_People_of_Manipur

Singh, T. B. (2007). India's border trade with its neighbouring countries with special reference to Myanmar. *Margin*, 4(1), 359-382.

UCA News. (2002). *Tamils, Kukis develop Catholic Unity in border town*. Retrieved from http://www.ucanews.com/story-archive/?post_name=/2002/10/04/tamils-kukis-develop-catholic-unity-in-border-town&post_id=21403